

Nikar ne recite »priden«

4. 10. 2015 | **Urša Černivec** | Naša Družina

Kaznovanje in nagrajevanje v družini – DA ali NE?

Nekateri menijo, da kaznovanje in nagrajevanje slabo delujeta na otrokovo samospoštovanje, češ da na ta način otrok postaja pogojen z odzivom drugih na njegovo ravnanje. Drugi so mnenja, da je pohvala potrebna za oblikovanje otrokove pozitivne samopodobe. Tokrat nam je Marko Juhant, mož in oče dveh odraslih otrok in hkrati specialni pedagog, razkril svoj pogled na kaznovanje in nagrajevanje.

Kako naj se otrok nauči, kaj je prav in kaj ni prav? Kaj je sprejemljivo in kaj ni, kaj je zelo dobro, kaj povprečno, nič posebnega in kaj slabo? Izključno iz odzivov okolice. Zato so ukrepi v vzgoji nujni. Med njimi so tudi tisti, ki so redki, to sta nagrada in kazen. Pohvala mora biti prav tako redka, pogosto pa moramo otroku povedati, kako mu gre. Po domače: to je ocena njegovega ravnanja, rezultata, truda, karkoli pač spremljamo.

Kako deluje na otroka nagrada oz. kazen? Vedno spodbudno ali so možni tudi negativni učinki?

Pa se lotimo pohvale, ki je danes prisotna vsepovsod, od samohvale naprej – se pravi, da pohvališ sebe. Mladina danes pove, da zna vse, zmore vse. Dokler jim dejansko ne naložiš dela, da ga tako kvalitetno, kot o tem govorijo, tudi opravijo. Večina ne zmore. Zakaj? Njihove sposobnosti in rezultate so starši 15 ali 18 let napihoval: vse je bilo dobro in super, zato je otrok res prepričan, da zmore. Resda česa morda ni še nikoli opravil, ampak on je vedno zmogel (po maminih besedah) vse. Očetje so pri tem bolj trezni, dokler jim mame ne grozijo z odvzemom kakšnih obljub, od sklepanja zakona, saj veste, da bo tudi v dobrem ... No, in tega dobrega potem ni in ni, če ata hoče otroku postaviti ogledalo, kakšen je v resnici. Potem pač tudi očetje ravnaajo kot mame in dobimo, kar imamo. Posebej je škodljiv izraz »priden«.

Zakaj?

Težava je v tem, da otrok ugotovi, da starši pravzaprav rečejo to besedo, kadar je uspešen, ne kadar je deloven, vztrajen, ko se lepo obnaša. Otrok tudi nima razvite lestvice pridnosti. Ker je otrok po naravi dober, hoče biti priden in ne poreden. Če ob neki novi aktivnosti ugotovi, da verjetno ne bo uspešen, se raje ustavi. Starši pa rečejo: »Joj, tale naš otrok je čisto v redu, ampak takoj vrže puško v koruzo! Če mu v prvem poskusu ne uspe, ga ne spraviš več nazaj k tistemu opravilu!« Ja, verjamem! Vrne se šele, ko starši toliko spremenijo pogoje, da otrok ugotovi: Tole bo pa šlo. To starši običajno rešijo tako, da težki del dela, tisti, ki prinese zadovoljstvo (o tem kasneje), opravijo oni sami. To je težava hvaljenja, to je problem, ki ga starši ustvarimo z besedo »priden«. Povejte otroku, kako je opravil delo, ne pa, kakšen je po karakternih posebnostih.

Kako naj to storimo?

»Tale naloga danes pa lepo izgleda!« (Namesto: Kako si pridna, tako lepo si napisala nalogo! Če se naslednjič na tretjini naloge zgodi nesreča s packo, otrok noče delati naprej – ker naloga ne bo dovolj dobra za »priden, pridna«. Znova pa nima volje začeti in drama v kuhinjski izvedbi je tu.)

»Tole si posesal tako dobro, kot če bi jaz!« (Namesto: Priden si bil, kako si lepo posesal.)

»Pridržal si mi nihajna vrata, da sem lahko šla z vozičkom skozi, hvala!« (Namesto: Joj, kako si ti priden bratec, vrata si pridržal, da sem lahko peljala sestrico skozi.)

Kaj pa če gresta skozi nihajna vrata, ki jih ne poznate, otrok skoči in vzmet je naravnana pretrdo. Zdaj ne more biti priden, lahko je le poreden. Dvomim, da se boste odzvali pravočasno, ker boste imeli opravka z vrati in otrokom, ki jih trmasto hoče odpreti sam – hoče biti priden, a ne gre.

Če pa ste otroku rekli prvič »hvala«, namesto priden, ne bo ves rdeč tiščal vrat, ampak bo povedal: »Mami, ne morem!« Pa mu lahko rečete: »Hvala, vidim, da se trudiš – dajva skupaj!« Kaj razmišlja otrok? Aha, lahka vrata odprem sam, težka pa pomagam odpreti mami. In mamin *hvala* spet v celoti zadošča, če ga hkrati še poboža po laseh, pa je res ravnala vrhunsko!

Če ga hranite s *priden*, sčasoma ne preizkuša novih vrat, ker noče biti poreden, povabljen tudi ni bil, ker se vam je zdel preveč trmast, ni odnehal z onimi vrati in se zdaj zaganja v vse živo ... Hoče biti pa samo priden, nič več!

Vi pa mislite, da je kak dan takoooo priden, kak dan je pa čisto po ..., vi že veste po kom!

Kaj ima boljši učinek od nagrade?

Do pubertete je za vodenje popolnoma dovolj ocena in sporočilo, kako je otrok nekaj opravil. Naslednjič hoče več, bolje, lepše. To nam je potem tudi enostavno povedati. »Glej ga, zadnjič si posesal hodnik in kuhinjo, danes pa že kar dnevno sobo? Presenetil si me!« To je ocena. Plačilo pa je mamin nasmeh ob izrekanju te ocene. Ne bo vprašal, koliko mu boste plačali v evrih!

Kako pa je s kaznijo?

Sprejemljiva kazen je odvzem privilegijev, se pravi pravic, za katere otrok misli, da mu pripadajo. Za kazen vzeti otroku nogavice, ni primerno, medtem ko je odvzem elektronske igranje odlična kazen. In če ste jo vzeli pravilno, se prekršek, ki je bil povod za kazen, ne bo ponovil.

Otroka lahko kaznujete samo takrat, ko ste prepričani, da je vedel, da krši. Bodite pozorni: ne, če je on *rekel*, da ni vedel – če ste vi prepričani, da res ni vedel. Takrat potrebuje informacijo, pogovor, navodila. Če je vedel, potrebuje kazen. POTREBUJE!

Otrok, ki ne doživlja omejitev in posledic svojega ravnanja, ne razvije nečesa, čemur v ljudskem jeziku pravimo »slaba vest«. Nima slabe vesti. To je podlaga za težka in še posebej grozljiva

kriminalna dejanja. Ne dela črnih scenarijev, kaj pa če ... Ne vznemirja ga misel, da nekoga boli. Njega ne, torej je v redu. Hkrati pa ga pred puberteto že samo pogled starša, ki ne odobrava, spravi v solze. Če oče/mama odneha, postane to metoda, kako otroci vodijo starše, ki si pač želijo, da je njihov sonček nasmejan, ne pa objokan.

Kdaj kazni delujejo?

Če so kazni divje, rigorozne, nepovezane s prekrškom, ne vodijo k spremembi obnašanja, ampak le k prikrievanju takega vedenja. Kako to, da kazen odvzema računalnika deluje ali ne deluje?

Povezati jo je treba s prekrškom!

Otrok dobi slabo oceno, starši se odločijo: Zdaj boš pa za kazen dva tedna brez računalnika in pika! Kaj naredi otrok? Reče jima, naj ga kar imata, kaj sta mu ga pa dala, če ga stalno jemljeta. Potem se dela dva dni depresivnega in starši klonijo. Otrok razmišlja o tem, kako butaste starše ima, ne o slabi oceni! Ta kazen ni nikakor povezana s prekrškom – cvekom, zato tudi nima vpliva nanj.

Ista situacija, starši pa ravnajo malo drugače! Odločijo: Zdaj boš pa za kazen brez računalnika. Kaj naredi otrok? Vpraša: »Koliko časa?« Tako dolgo, dokler tega cveka ne popraviš! Povezava! Kaj razmišlja otrok? Ne o butastih starših, saj ve, da je ta cvek huda reč. Razmišlja, kako bi čim hitreje in čim bolj enostavno popravil slabo oceno! Zmenil se bo, javil se bo, naredil plakat ... Kakšen otrok bo že čez deset minut delal na tem! Da bo računalnik čim prej spet na voljo.

Starši pa so dosegli več čudovitih ciljev: otrok ne bo ves čas za računalnikom, sam bo rešil SVOJ problem, poiskal bo pot in obveščal starše, do kje je že prišel; zrasla mu bo samopodoba. Starši niso otroku preperečili, da bi storil napako (cvek) tako, da bi pazili, da vedno vse zna, naučili so ga, kako naj svojo napako reši. To je ena od najzahtevnejših nalog staršev! In otrok je ugotovil in sprejel, da fizična prisotnost računalnika v hiši še ne pomeni, da mu bo na voljo v vsakem primeru.

Iz vaših predavanj sem razbrala, da pogosto že dobro opravljeno delo otroka navda s ponosom. Kdaj se je po vašem mnenju smiselno poslužiti kaznovanja in nagrajevanja?

Ko nekdo opravi (zanj ali za naš občutek) težko delo, ne potrebuje pohvale, počuti se najmanj hecno, če ga, recimo odraslega, hvalijo, kako je priden. Če otrok opravi zanj težko delo, prav tako ne mara pohvale. Otrok VE, da je bil priden, ni dvoma. Potrebuje naše navdušenje, občudovanje! Ne nagrade. Nagrade naj bodo redke, nekaj na leto morda. Pa ne za 300 evrov. Nagrada mora biti praviloma neka nova izkušnja, ne nek nov predmet, boljši telefon. Če ga mislite kupiti za šolski uspeh, potem ne recite, da je to nagrada, to je plača.